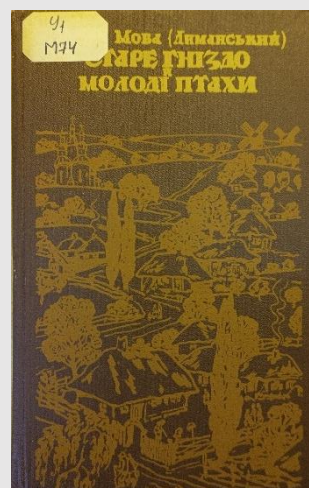
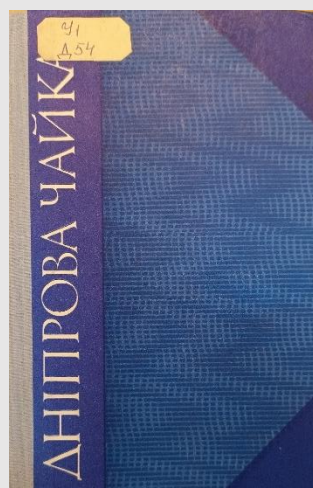
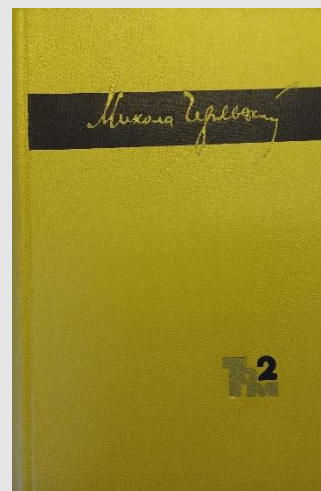
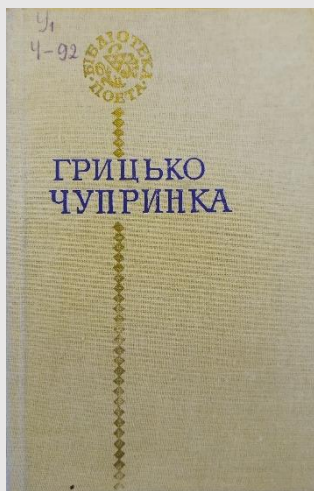

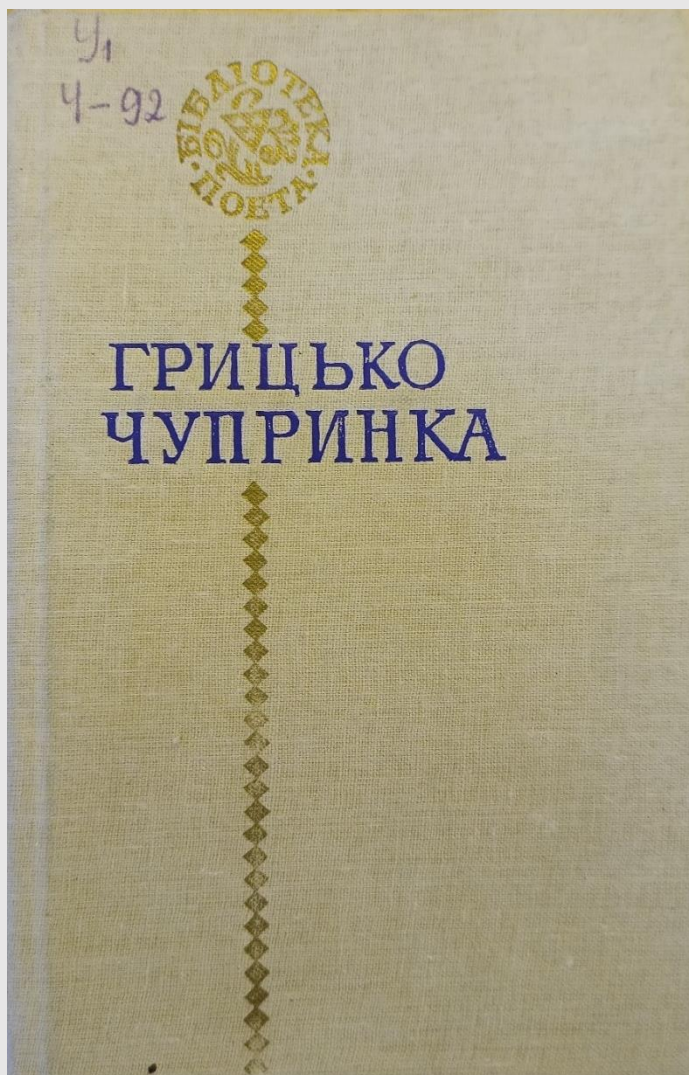
Написано давно – читаємо як нині

Огляд-виставка книг та біографічні
матеріали маловідомих українських
письменників:

**Д. Чупринку, Я. Щоголіва,
В. Мову, М. Чернявського**

Книги зберігаються у фонді бібліотеки інституту

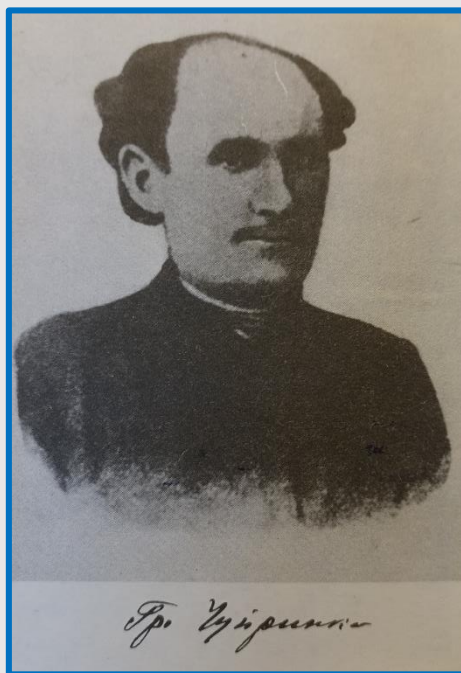

821.161.2-1

Чупринка Г. Поезії / Г. Чупринка; ред. колег.: В.В. Біленко, І.Ф. Драч, М.М. Ільницький, В.Р. Коломієць [та ін.]; вступ. стаття М.Г. Жулинського; упоряд. та прим. В.В. Яременка .- К. : Радянський письменник , 1991 .- 495 с. - (Бібліотека поета) : 3 крб. 90 к. [62952,62953]

821.161.2-1 Українська література

Із творчістю талановитого поета Грицька Чупринки (1879-1921) сучасні читачі майже не знайомі. Його численні збірки "Огнецвіт", "Метеор", "Ураган", "Сон-трава", "Контрасти" та інші здобули широку популярність ще до початку ХХ століття. Після трагічної загибелі його було вилучено з історії рідної літератури. У даному виданні -- усі його найкращі твори із великої спадщини.

1879—1921

Про Григорія Чупринку

Злетів легко і неочікувано, спалахнув яскраво – і згас у кривавих сутінках червоного терору.

Талант Грицька Чупринки нагадує той «заблудлий огонь», який народила фантазія поета:

Глянь – дрижить,
Біжить,
Палає,
В далеч промінь посилає,
Миготить,
Летить,
Як дух!..
Глянь – потух!

Згас, потух цей стихійний володар музичного ритму, доведеного до містичного чудування, цей співець «святої краси», цей творець «Свавільних передзвонів», «брат сонця», «брат світла», «брат урагану» в серпні 1921 року за вироком Київської губернської ЧК за участь у контрреволюційному повстанні. Скорий суд не обмежився цією безжальною, холодною розправою над фізичним буттям поета. Українська поезія більше ніж півстоліття не мала серед своїх чільних митців Грицька Чупринки. Поет був під заборонаю – його книги німотно чахли у спецфондах.

Він називав себе козаком. Бунт був його стихією. І час, у який він жив, дозволив сповна насолодитися нею. Він повставав проти царської та більшовицької влади, проти літературних традицій та норм світського життя. Революціонер і поет у всіх виявах свого надзвичайно строкатого життя, Чупринка врешті загинув від рук чекістів, які прийшли упокорити нашу землю.

Григорій Чупринка відомий сьогодні насамперед знавцям і шанувальникам української літератури. Після тривалого забуття його ім'я поступово посіло належне місце у пантеоні українських поетів першої третини минулого століття.

Натомість повернення в нашу історію повною мірою не відбулося. Ще донедавна сам факт участі Чупринки у повстанському русі 1919-1921 років ставився під сумнів, висувалася

версія про його смерть у 1919 році. Проте, коли знайомишся з фактами біографії, важко позбутися відчуття, що поезія була для нього лише засобом вгамування власної бунтарської сутності. Григорій цілковито посвячувався їй у час, коли неможливими були інші вияви протесту. Та беручись за перо, перетворював свої вірші на особливу форму бунту.

Але той же вічно невгамовний характер не дозволив йому стати і "професійним революціонером" та посісти важливе місце серед діячів національної революції 1917-1918 років. Про цю особливість вдачі юнака ще з гімназійних років згадували однокласники. Один із них, Микола Галаган, у 1903 році намагався залучити Чупринку до підпільної діяльності в рамках Революційної української партії, та безрезультатно: Григорій "вічно мав конфлікти з поліцією, робив усякі "вибрики", а до систематичної революційної роботи не був здібний".

Попри "нездібність" через два роки Чупринка стає активним діячем революції 1905 року та організатором селянських протестів на рідній Чернігівщині. Тоді ж його вперше заарештовано. Перебування в Лук'янівській в'язниці у Києві, контакти з іншими політичними в'язнями потроху перетворювали бунтаря на революціонера. Проте проявити себе у той час не було жодних можливостей: після 1907 року протестні рухи в Російській імперії цілковито придушено.

Натомість на українському поетичному небосхилі з'являється молодий, амбітний і навіть скандальний поет Григорій Чупринка. "Вірний своїй вдачі, — писав про його життя в Києві 1907-1914 років Володимир Дорошенко, — що не терпіла утертих шляхів та не зносила громадської дисципліни, жив він правдивим бурлакою. Мешкав в якихось "сумесних" квартирах, де займав один з кутів. Водив компанію здебільшого з "бувшими людьми" по різних чайних та глухих куточках на Деміївці або на Подолі. Мав там серед злодіїв та проституток знайомих і приятелів, що любили його і називали нашим поетом. Відкидаючи з огидою облудний і фарисейський світ "приличних людей" за його неправду і низькопоклонство, почував себе Чупринка добре лише "на дні". Саме в цей період богемного життя і з'являються його найвідоміші поетичні збірки.

Події 1917 року знову дали шанс проявитися бунтарству: захоплений революційною стихією, Григорій, який завжди вважав себе козаком, вступає до лав Першого українського козацького полку ім. Богдана Хмельницького. При цьому відмовляється від можливості працювати в полковій канцелярії, а виявляє бажання служити на передовій.

"Разом із полком вирушив на фронт, — читаємо у Володимира Дорошенка, — держався дуже добре, був пильний до своїх обов'язків і мав великий вплив на козаків, які його любили і поважали. Давніших, передвоєнних "бешкетів" немов не було". Та армійські порядки і дисципліна виявилися надто важкими для богемного поета та невгамовного козака. Тож незабаром він попросив свого товариша Миколу Галагана, ад'ютанта командира полку, відпустити його "на волю".

Проте вже дуже швидко Чупринці знову довелося повоювати. Цього разу не як солдату регулярної армії, а як отаману повстанського загону. "В липні 1919 року, — читаємо Дорошенка, — на доручення Повстанського комітету у Києві організовує Чупринка повстання на Чернігівщині з метою дезорганізації більшовицького заплілля. Ім'я поета між селянством було таке популярне, що йому не треба було організовувати ніяких відозв. Чули люди, що "Григорій Оврамович отаманом став", і самі йшли до нього".

Повстання закінчилося поразкою. Газета "Київський комуніст" гордо звітувала про "ліквідацію банди Чупринки". Сам Григорій опинився під арештом у Київському губернському ЧК. Публікація в комуністичній газеті із згадкою імені відомого поета привернула увагу цілого ряду письменників, які звернулися з клопотаннями до голови Всеукраїнського ЧК Лаціса. Їх підтримав тодішній нарком освіти радянської України Олександр Шумський, попросивши звернути увагу "на величезні заслуги Чупринки як поета".

Ці клопотання врятували Григорію життя. Його не розстріляли, а відправили до Кожухівського концентраційного табору під Москвою. "Я був вивезений у Москву, — розповідатиме він згодом на допиті в ЧК, — і сидів у концтаборі один рік". Як йому вдалося повернутися з табору до Києва, невідомо. Натомість у тому ж протоколі знаходимо

інформацію про ще одне засудження Григорія Чупринки: "Другий раз засуджений у січні 1921-го за антирадянську агітацію, сидів три тижні і засуджений був до висилки в Москву — не виїхав через відсутність коштів".

Тож імовірність розстрілу, а згодом ув'язнення в таборі не змінили відверто антирадянської поведінки Чупринки. Більше того, незабаром він знову поринає у підпільну боротьбу.

1921 рік став переломним для української історії. Саме він мав вирішити (та, зрештою, й вирішив), чи вдасться українцям відродити свою державність. Попри те, що ще наприкінці попереднього року збройні сили Української Народної Республіки змушені були залишити рідні землі, більшовики на окупованих теренах почувалися дуже невпевнено. Адже тут продовжували боротьбу отаманські загони, особливо в районі Холодного Яру, а настрої населення загалом перетворювали окуповану країну на бочку з порохом, готову вибухнути кожної миті. Станом на весну 1921 року цілком імовірним було повалення більшовицької влади через повстання в Україні і долучення до них збройних сил УНР, інтернованих у Польщі. Власне, до такого сценарію готувалися як українці, так і більшовики.

В еміграції створено Партизансько-повстанський штаб (ППШ) при Головній команді військ УНР на чолі з Юрієм Тютюнником. Його завданням була підготовка рейду армії на терени, окуповані більшовиками, і координація дій місцевих загонів, які піднімуть повстання.

Незалежно від цього, 18 березня 1921 року в Києві група громадсько-політичних діячів на чолі з Іваном Чепілком створюють Всеукраїнський центральний повстанський комітет (ВУЦПК, або, як його називали чекісти, ЦУПКОМ). За короткий час учасники комітету налагодили зв'язок з іншими підпільними групами (зокрема з Військовою організацією січових стрільців, згодом перейменованою на Українську військову організацію) та повстанськими загонами (зокрема під керівництвом відомих отаманів Юліана Мордалевича та Федора Артеменка — "Орлика").

У час розбудови підпільної мережі до неї приєднується Григорій Чупринка. Він отримав завдання представляти комітет на військовому з'їзді отаманів Холодного Яру і домовитися про координацію дій. Паралельно з цим інший представник комітету Федір Наконечний налагодив зв'язок із керівниками УНР, які перебували в Польщі. Як не парадоксально, але саме цей, здавалося б, логічний і необхідний крок, спрямований на консолідацію сил, згодом відіграє фатальну роль для повстанців. Вони визнали верховенство ППШ Юрія Тютюнника та керівництва УНР на чолі з Симоном Петлюрою, і очікували від них вказівок щодо початку повстання.

Тим часом закордонне керівництво залежало від рішень польського уряду, на допомогу якого розраховувало. Поляки, у свою чергу, після підписання в березні 1921 року Ризького мирного договору із більшовиками, не поспішали з виконанням зобов'язань, взятих перед своїми колишніми союзниками — українцями. Тож повстанці в Україні отримували з-за кордону вказівки за підписом Петлюри та Тютюнника про необхідність підготовки до загального зриву, в яких зокрема наголошувалося: "Жодного неорганізованого вибуху. Чекайте наказу!". Очікування було тривалим і вилилося в те, що відкладено загальний виступ, запланований на травень — червень.

Тим часом більшовики не чекали, а завдали удару на випередження. Завдяки своїм інформаторам вони володіли даними як про події за кордоном, так і про ситуацію в українському повстанському комітеті і підпорядкованих йому структурах.

"Контрреволюційна підпільна робота перерахованих організацій та осіб, — читаємо у звіті чекістів, — не виходила з поля зору КГЧК через майстерне введення внутрішніх інформаторів". Побоювання, що діяльність підпільного комітету, яка набирала обертів, вийде поза межі їхнього контролю, зокрема через "імовірний перехід ЦУПКОМу в Холодний Яр" спровокувало швидку реакцію чекістів.

Операція розпочалася 18 червня 1921 року таємним затриманням керівників повстанського комітету. Місце зниклих посіли інші підпільники, але їм не вдалося відірватися від "опіки" чекістів, тому арешти тривали. 23 червня серед інших затримано

Григорія Чупринку. Через тиждень після цього керівництво київського ЧК прозвітувало про завершення розгрому повстанського комітету і ув'язнення всіх його членів.

Після цього почалися допити, протоколи яких знаходимо в 17-томній справі № 225596. Як звинувачені у ній проходять 132 особи, в тому числі поет і революціонер Григорій Чупринка. Протокол його допиту датований 9 серпня 1921 року.

Вражає у документі обсяг: всього чотири аркуші, заповнених недбалим почерком слідчого. Перший — анкета заарештованого, з якої, між іншим, дізнаємося, що "Чупринка Григорій Аврамович безпартійний, за походженням козак, соціальним становищем — літератор, притягався до відповідальності київським ЧК". З інших аркушів стає відомо, що Чупринка на пропозицію свого знайомого Бендрика Капитона вступив у підпільну організацію, яка ставила собі за мету повалення радянської влади і відновлення Української Народної Республіки.

Цього зізнання чекістам було цілком достатньо для засудження Григорія, тому детальнішої інформації про участь у підпіллі протокол не містить.

У підсумковому звинуваченні читаємо: "Чупринку Григорія Аврамовича, 42-х років, винного в тому, що вступив в організацію Всеукрцентрповстанком, що погодився представляти Всеукрцентрповстанком на військово-політичному з'їзді в Холодному Яру, як ворога республіки засудити до вищої міри покарання — розстріляти".

28 серпня 1921 року відбулося засідання колегії Київського губернського ЧК, де заслухали справу "зі звинувачення членів і учасників Всеукраїнського центрального повстанського комітету". В 21 пункті протоколу засідання вказується, що "звинувачення, пред'явлені громадянину Чупринці Григорію Аврамовичу, вважати доведеними і засудити його до вищої міри покарання — розстрілу". Документів про дату виконання вироку Григорія та ще 45 засуджених до смертної кари, справа не містить.

Так закінчилося життя поета, революціонера та вічного бунтаря Григорія Чупринки. Але не закінчилася його легенда. Мине понад двадцять років, і чекісти знову змушені будуть воювати з "Чупринкою". Такий псевдонім обере для себе Роман Шухевич, Головний командир УПА, який боротиметься з ними до своєї героїчної смерті у 42 роки.

Р. С. У 1996 році Григорій Чупринка реабілітований рішенням Київської обласної прокуратури. Документ містить промовистий напис: "Довідка про реабілітацію Чупринки Г. А. нікому не надсилалася за відсутністю зацікавлених осіб".

Першоджерело: <https://tsn.ua/analitika/istoriya-z-grifom-sekretno-grigoriy-chuprinka-buntar-i-poet.htm>

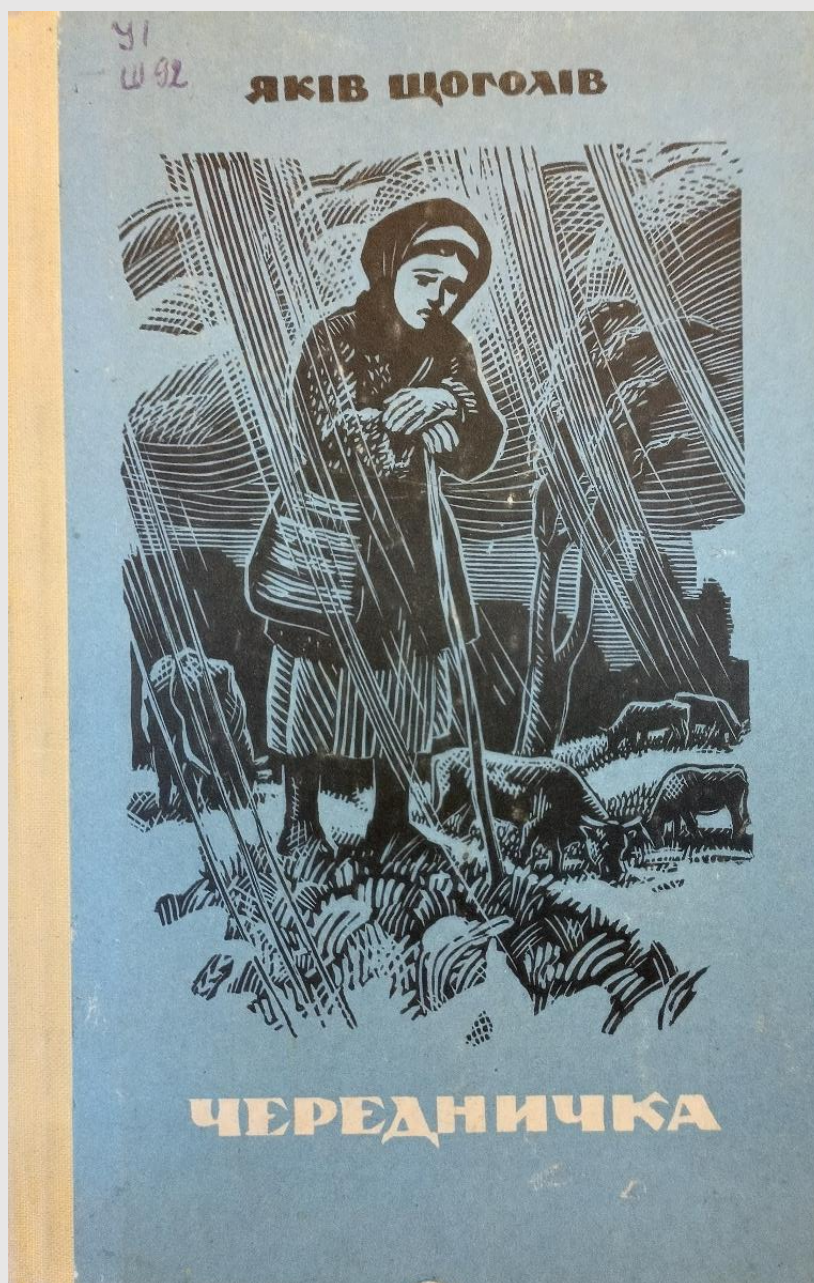
Вірші Григорія Чупринки

Признання (посвята)

В поезії нема переконання;
В ній єсть і літо, і зима;
В ній фарби, звуки, настрої, бажання,
В ній єсть і щастя, і палкі страждання,
Але постійності нема.

Не може бути постійності в поета,
Так не проси моїх посьвят!
Мій, сміх змінє сум анахорета,
Сумний канон змінє метр сонета,
І спів кінчає зойк утрат.

Я сам себе ніяк не винувачу,
Що я не той, яким я був,
А ти... а ти осудиш щире вдачу,
Натуру сонячну, палку, гарячу,
І скажеш: -- Зрадник і забув!..

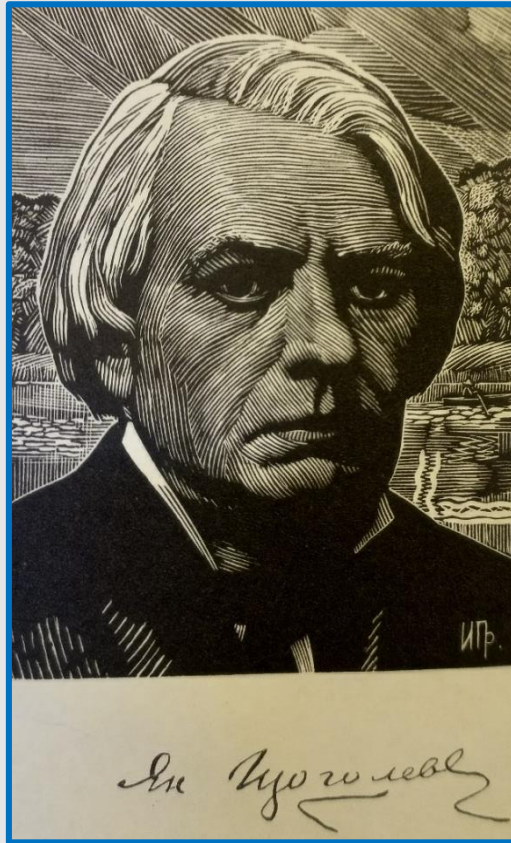

821.161.2-1

Щоголів Я. Чередничка : вибрані твори / Я. Щоголів; упоряд. та передм. І.І. Пільгука; малюн. та портр. І.Д. Принцевського . - К. : Веселка , 1968 . - 212 с.: іл. : 32 к. [26009]

821.161.2-1 Українська література

Поетичне слово Якова Щоголіва бере початок у пісні, у ритмі праці і звуках природи, на просторах рідного краю. Тому вірші Щоголіва увійшли в читанки, декламатори та у пісенний репертуар.

1824-1898
Про Якова Щоголіва

Яків Іванович Щоголів (5 листопада 1824, Охтирка — 27 травня (8 червня) 1898) — український поет, представник українського романтизму.

Народився 5 листопада 1824 року в Охтирці, Харківська губернія. Походив із давнього дворянського роду. Навчався в Охтирській повітській школі, закінчив Харківський університет (1848) і працював у різних установах канцеляристом. Друкуватися почав з 1840 року в "Литературной газеті", "Отечественных записках", альманасі "Молодик". Далі поетична творчість Щоголева тривала зі значними перервами. У 1883 році вийшла збірка поезій "Ворскло", у 1898 — "Слобожанщина". Головним джерелом творчого натхнення автора була поезія Тараса Шевченка і фольклор ("Неволя", "Могила" та ін.).

Яків Щоголів, якого звать "спізненим романтиком", оспівував у поезіях давні часи, давній побут, красу природи (зокрема тієї, якої не торкалася людська рука).

У віршах Щоголів часто тужить за своїми дитячими літами, які щасливо провів під оком дбайливої, ніжної матері. Краса рідних краєвидів — недалекий степ, водяні млини, пасіки, ріка Ворскла — все це чаром поезії овівало ніжну душу хлопчини й відбилося згодом у його поетичних творах.

Іван Петрович та Олександра Петрівна, батьки поета, як і більшість охтирців, жили тихим узвичаєним життям із дотриманням релігійних і народних звичаїв. Дід був священиком. Родина жила у скромних достатках. Батько мав власний дерев'яний будиночок і десять десятин землі, був дрібним урядовцем, але по службі просунувся невисоко.

У 1832—1835 роках Яків учився у трикласному повітовому училищі в рідному місті, потім вступив до Першої харківської гімназії. Саме там він захопився художньою літературою, читав твори В. Скотта, М. Гоголя.

Уже під час гімназійного навчання у Харкові він помістив в альманаху "Молодик" (1843—1844) свої перші вірші. Але суворий відгук російського критика Віссаріона

Белінського став причиною того, що Щоголів спалив свої ще не друковані твори й замовк на тривалий час. Під час університетських студій Яків Щоголів зблизився із професорами Метлинським, Срезневським й Костомаровим, які мали великий вплив на його світогляд. Під впливом Метлинського, що розбудив у нього тугу за минулим Україною, поет почав знову писати. Ці нові поезії з'явилися в Кулішевій "Хаті" (1860).

Після закінчення університету Яків Щоголів вступив на державну службу в канцелярії губернатора, але згодом залишив її і проживав у тісному родинному колі, далеко від світового гомону. Багато уваги приділяв сім'ї, дбав про виховання дітей, які тонко розуміли поезію, заохочували батька до творчості.

У 1883 році він видав збірку поезій "Ворскла"; а 1898 року, у день його похорону, вийшла збірка "Слобожанщина".

Поезія Щоголева багата різноманітними мотивами. Є в нього багато віршів, у яких поет опирається на народні вірування у відьом, вовкулаків, лоскотарочку, у квіт папороті ("Климентові млини", "На полюванні", "Ніч під Івана Купала", "Рибалки", "Вовкулака", "Лоскотарочка"). Вони стилізовані на взірць народних пісень. У деяких творах ("Ткач", "Кравець", "Мірошник") Щоголів оспівував ремісницький побут та ремісницьку працю.

У житті Яків Іванович зазнав чимало горя. Він поховав дочку і сина, на старості років сам багато хворів. Останні роки життя провів у Харкові.

Щоголів був одним з представників Харківської школи романтиків, і велика кількість його поезій присвячена романтичному зображенню історичного минулого України, насамперед Запорізької Січі й козаччини ("Січа", "В степу", "Запорозький марш", "Орел", "Орлячий сон" тощо), образами запорожців. Козакофільська романтика Щоголева перейнята песимістичною тугою за минулим, за зниклою "останньою Січчю". Низка поезій присвячена образам української природи ("Травень", "Осінь", "Степ", "Після бурі" тощо). Окремі вірші Щоголева позначені соціальними мотивами ("Струни", "Завір'юха", "Пожежа", "Маруся", "Бурлаки" та ін.). Багато віршів поета покладено на музику, і вони увійшли в пісенний народний репертуар ("Пряха", "Черевички", "Зимовий вечір"). Посмертні видання творів Щоголева: "Твори. Повний збірник" (Х. 1919), "Поезії" (К. 1926), "Твори", I — II (1930), "Поезії" (К. 1958), "Твори" (К. 1961).

Джерело <https://www.ukrlib.com.ua/bio/printit.php?tid=5154>

Вірші Якова Щоголіва

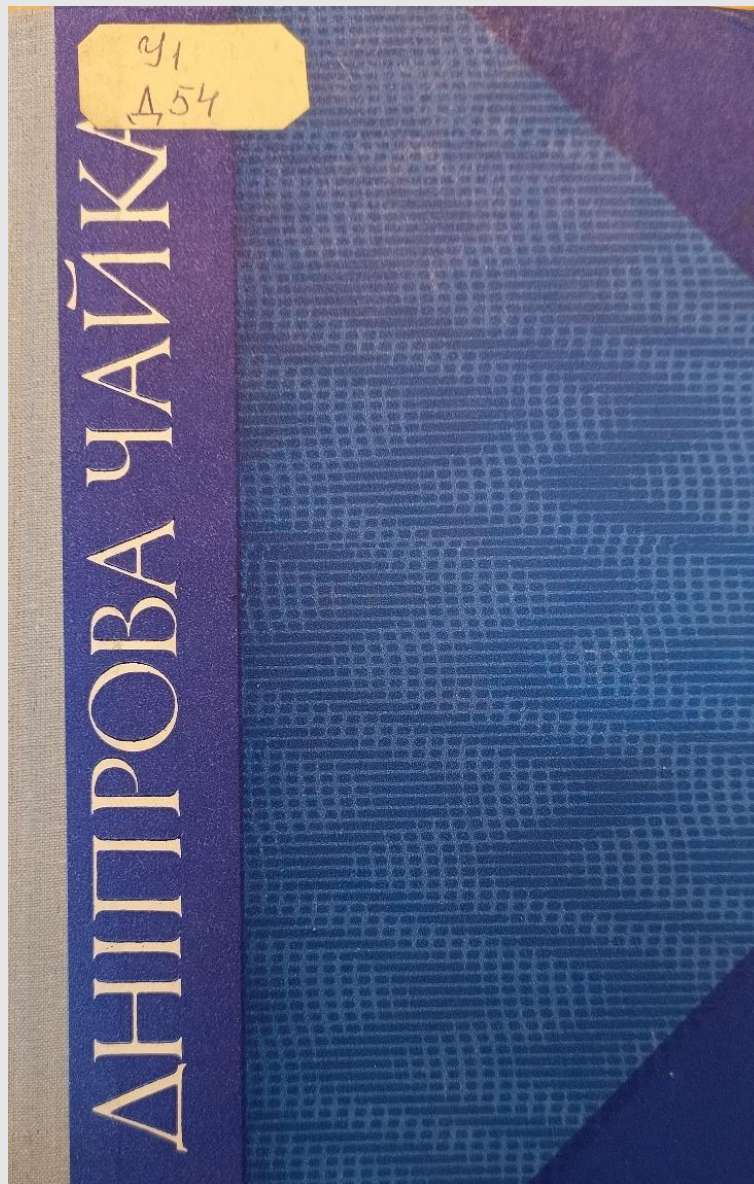
Січа (уривок)

Сумно сонце з неба світе,
Степ безкрайній топне в млі...
Мати Січа! Поклонитись
Я прийшов твоїй землі.

І молюсь тобі, як святу;
Покажи тепер мені
Свій гасан, свій кош, крамниці,
Церкву, й баштани, й куріні.

Хай в литаври вдаре довбиш,
Хай заграють сурмачі;
Сутим золотом засяють
Корогви і пірначі.

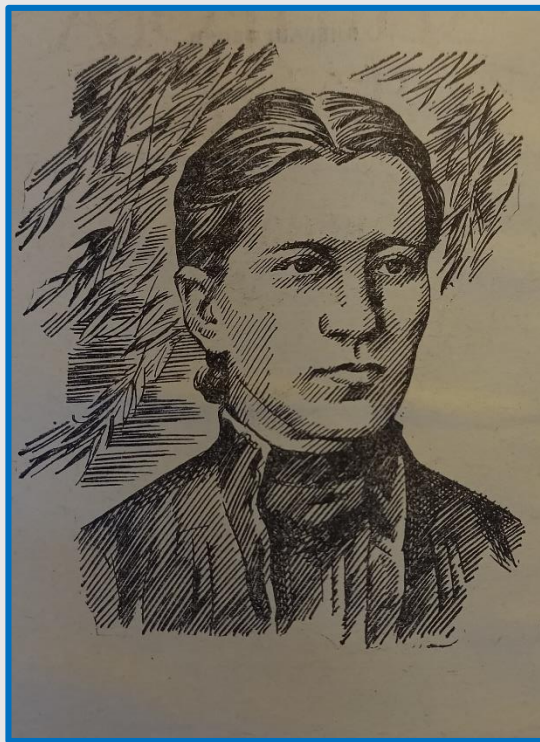
Де старшина, де клейноди?
Нащо клик войовний стих?
Чом не плине по майдану
Лава лицарів твоїх?

821.161.2-31

Дніпрова Чайка. Вибрані твори / Чайка Дніпрова .- К. : Дніпро , 1987 .- 278 с. : 1 крб. 40 к. [59460]

До книги увійшли оповідання, вірші у прозі, вибрана лірика Української письменниці Дніпрової Чайки (Людмили Олексіївни Василевської, 1861-1927), які несуть глибокі ліричні почуття, високі моральні й гуманістичні ідеали.

1861-1927

Про Людмилу Василевську (Дніпрова Чайка)

Народилася Дніпрова Чайка (Людмила Олексіївна Василевська-Березіна) 1 листопада 1861 р. у с. Зелений Яр Доманівського району на Миколаївщині в родині священика. Дитинство та молодість її проминули на півдні України. Закінчивши Одеську гімназію 1879 р., вона розпочала педагогічну діяльність спочатку як приватна вчителька, потім працювала у сільських школах Херсонської губернії.

Писати Дніпрова Чайка почала ще в гімназії. Деякі вірші ("На смерть Тургенєва") були надруковані в "Одеском вестнике" (1883). В 1885 р. в одеському альманасі "Нива" було вперше надруковано два вірші Дніпрової Чайки ("Вісточка" й "Пісня") та оповідання "Знахарка", яке за своїм характером близьке до запису з народних уст.

1885 р. Дніпрова Чайка приїжджає до Херсона де її чоловік займав посаду губернського статистика. Вона і тут пише вірші, оповідання, лібрето дитячих опер.

З 1887 р. письменниця друкується здебільшого в періодиці Західної України (альманах "Перший вінок", журнали "Дзвінок", "Правда", "Зоря"), випускає цикл "Морські малюнки". Особливий інтерес у сучасників і найвищу оцінку критиків викликали поезії в прозі ("Мирські малюнки", "Тень несозданных созданий", "Дві птиці", "Морське серце", "Тополя", "Хвиля").

Вона працювала у київській "Просвіті". За пропаганду антиурядової літератури та допомогу політичним в'язням 1905 р. була заарештована. На формування літературно-естетичних смаків мали вплив твори Т. Шевченка, М. Гоголя, І. Тургенєва, Дж. Байрона, Ф. Шіллера, античних поетів і драматургів, згодом — М. Коцюбинського, українських прозаїків XIX — XX ст.

Її українські поезії друкували альманахи "Степ", "Нива", "Перший вінок", "Хвиля за хвилею", журнали "Зоря", "Киевская старина", "Літературно-науковий вісник", "Дзвінок" та ін. Творча робота була для письменниці справжнім святом — "весіллям". "Моя горілка — чорні чорнила, весільна шишка — хороша книжка, весільне гілце — легеньке пірце", — афористично висловила вона у своїй "Записній книжці".

Прозова творчість письменниці розпочалася оповіданням "Знахарка" (1884), побудованим на фольклорно-етнографічному матеріалі (І. Франко вказував на "перевантаженість етнографізмом"). У наступних творах зображувала процеси диференціації села ("Уночі" (1896 — 1909), "Вольтер'янець" (1896), "На Солоному" (1911), передавала суспільне піднесення напередодні революції 1905—1907 рр, ("Революціонер", "Месниця" (1901). В окремих творах ("Хрестонос" (1896), "Чи сквитались? (1899), "Війна не вгаває, війна клекотить..." підносила голос за мир і злагоду в суспільстві, самоочищення й удосконалення людини в толстовському дусі. Оповідання позначені поглибленим психологізмом, тонким дослідженням духовного світу персонажів ("Хрестонос", "У школі", "Чудний", "Тень несозданных созданий" та ін.). Окреме місце в творчості належить поезії у прозі чи ритмізованим мініатюрам під назвою "Морські малюнки" ("Дівчина — чайка", (1892), "Суперечка (1893), "Скеля" (1893), "Буревісник" (1900), "Шпаки" (1901), "Плавні горять" (1902), написаним у імпресіоністично-символічній манері (їх можна порівняти з ранніми творами цього жанру В. Стефаника, О. Кобилянської). Проте поезія в прозі Дніпрової Чайки більш соціально заангажована, тут порушуються питання долі народу, ролі митця в суспільстві.

Тематичний діапазон поезії Дніпрової Чайки передає загальнодемократичні настрої боротьби проти колоніальної політики царизму в Україні; в ній звучать любов і повага до трудівника, вболівання за долю селянства. Традиційною для свого часу була й поетична манера Дніпрової Чайки: ліберально-народницькі гасла ("повна свобода", "розвиток в ріднім краю", "знесення кайданів народу") у її віршах поєднуються з фольклорним і етнографічним елементом. По селах, де працювало подружжя Василевських, вони збирали фольклорні матеріали, записували народні пісні, які потім з голосу Дніпрової Чайки поклали на музику М. Лисенко та А. Канощенко. Створені на цій основі власні поеми — казки для дітей були використані М. Лисенком як лібрето для дитячих опер ("Коza — дереза", "Пан Коцький", "Зима й весна, або Снігова краля").

Перекладала з російської М. Лермонтова "Вийду я тихенько на дорогу", "Мцирі-чернець", "На півночі хмарній", "Парус", О. Пушкіна "Втопник" та з шведської С. Лагерлеф "Королева Кунгахем", "Інгрід".

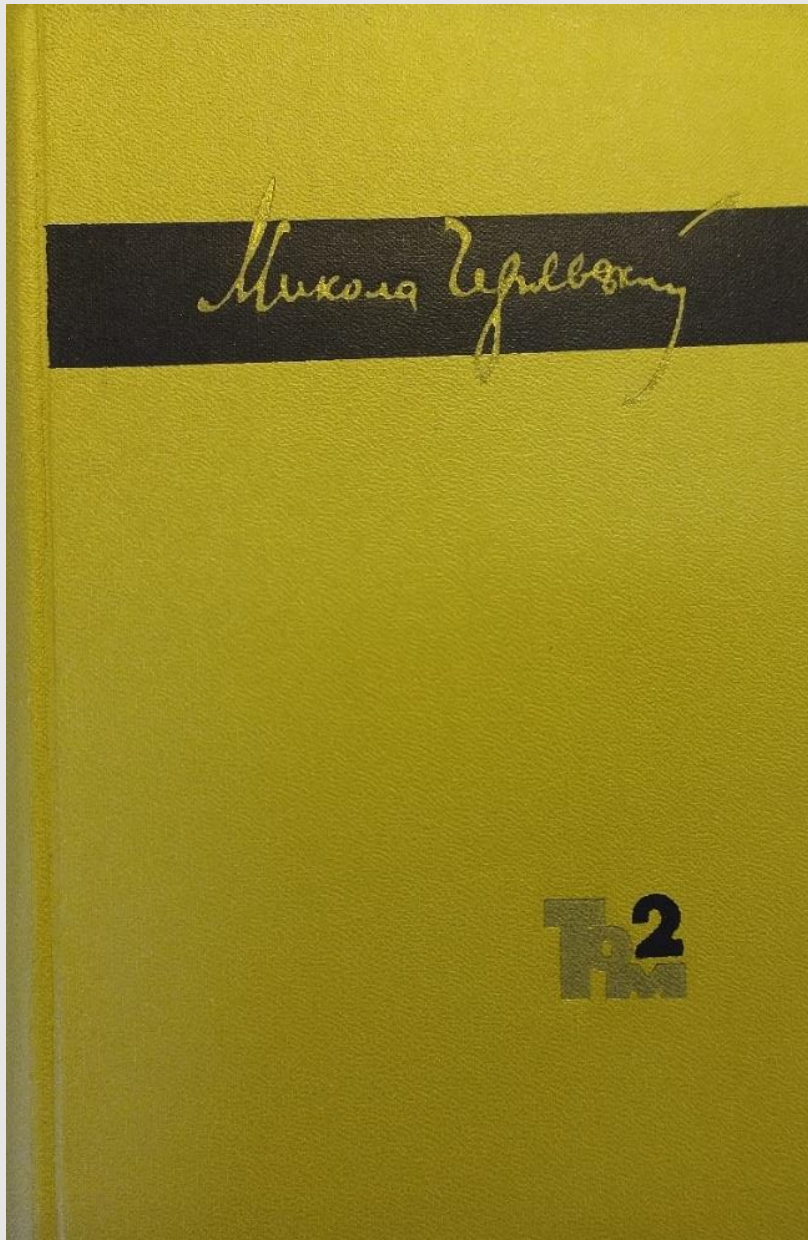
Значний внесок письменниці у розвиток дитячої літератури — вірші "Зима", "Весна", "Голосіння дітвори"; оповідання "Буряк", "Краплі — мандрівниці"; казки "Казка про Сонце та його сина", "Грецька казка". Виступала зі статтями й рецензіями в педагогічній пресі, співробітничала в журналі "Дзвінок", цікавилася фольклором. 1884 р. представила на VI Археологічно-етнографічний з'їзд, що відбувся в Одесі, три зошити "Українських народних пісень, що їх співають у Дніпровському уїзді Тавричеської губернії". Багато пісень з голосу письменниці записав М. Лисенко, який створив на її слова кілька романсів.

В 1909 р. письменниця захворіла і виїхала на лікування в Одесу, де й перебувала до 1911 р. Невдовзі Дніпрова Чайка тяжко захворіла. Писати змогла вже тільки протягом 1918—20 рр.

Померла Дніпрова Чайка 13 березня 1927 р. Похована у Києві на Байковому кладовищі.

Вірші Дніпрової Чайки

О моя надіє — золоті крила,
А орлине око — серце молоде,
Небо неомірне — молодая сила,
А кохання щире — сонечко святе!
На крильцях надії підіймусь високо,
Сила допоможе крила розгорнуть,
І тоді здолаю, як орлиним оком,
Серцем прояснілим мир весь озернуть

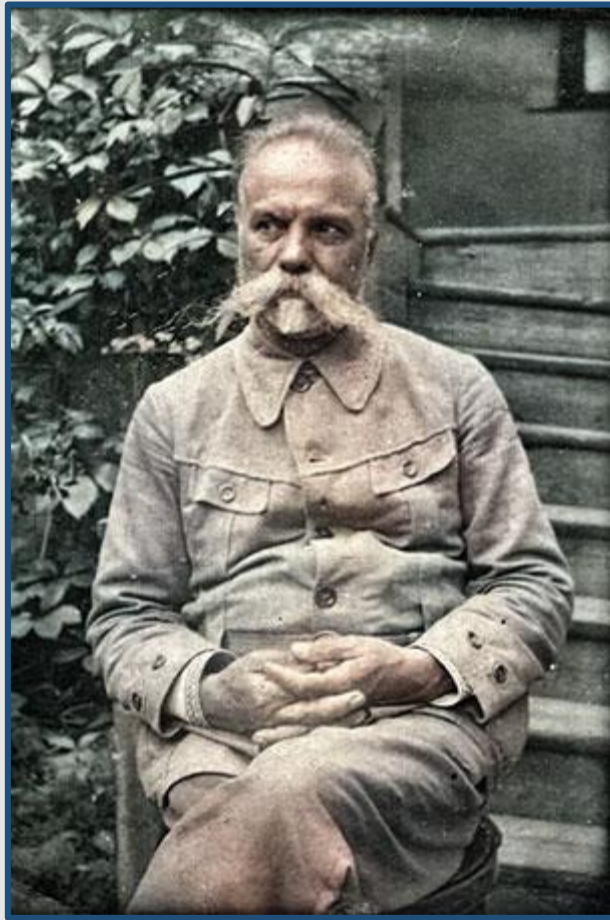

821 161 2.32

Чернявський М. Твори в 2 т. Оповідання. Повісті. Статті. Спогади / М. Чернявський ; упоряд., підгот. текст. та прим. В. Костенка .- К. : Дніпро , 1966 .- 541 с. - (Т.2) : 1 крб 10 к.. [23699]

821.161.2-32 Українська література

До другого тому увійшли оповідання та повісті поета і письменника, а також статті і спогади, присвячені Т. Шевченку та І. Франку.

1868-1946

Про Миколу Чернявського

Чернявський Микола Федотович побачив світ 3 січня 1868 р. в с. Торська Олексіївка (Шахова) Бахмутського повіту на Донеччині в сім'ї сільського дякона. Після Бахмутської духовної школи вступив у Катеринославську (Кропивницький) духовну семінарію, яку закінчив 1889 р., отримавши посаду вчителя співів та музики у місцевій семінарії.

Писати почав у кінці 80-х років. Першу збірку віршів «Пісні кохання» опублікував у Харкові 1895 р. Упродовж 1901-1903 рр. жив у Чернігові, де заприятелював з Михайлом Коцюбинським (йому присвятив нарис «Червона лілея») та Борисом Грінченком, в спілці з якими видав присвячений П. Кулішеві альманах «Дубове листя»

Більша частина життя і творчості письменника пов'язана з Херсоном, де він оселився в 1903 р. В цьому південноукраїнському місті Чернявський видрукував альманахи «З потоку життя» (1905), «Перша ластівка» (1905), випустив у світ власні збірки поезій «Донецькі сонети», «Зорі» та книжечку оповідань «Богові невідомому».

До широкого кола читачів твори Чернявського дійшли лише в 20-х роках, коли з нагоди 60-річчя письменника кооперативне видавництво «Рух» випустило найповніше зібрання його літературної спадщини у десяти томах. Це видання заклало тривку основу для подальших публікацій художнього доробку письменника і його наукового вивчення, розкрило широкий тематичний діапазон творчості. Він один з перших в українській поезії

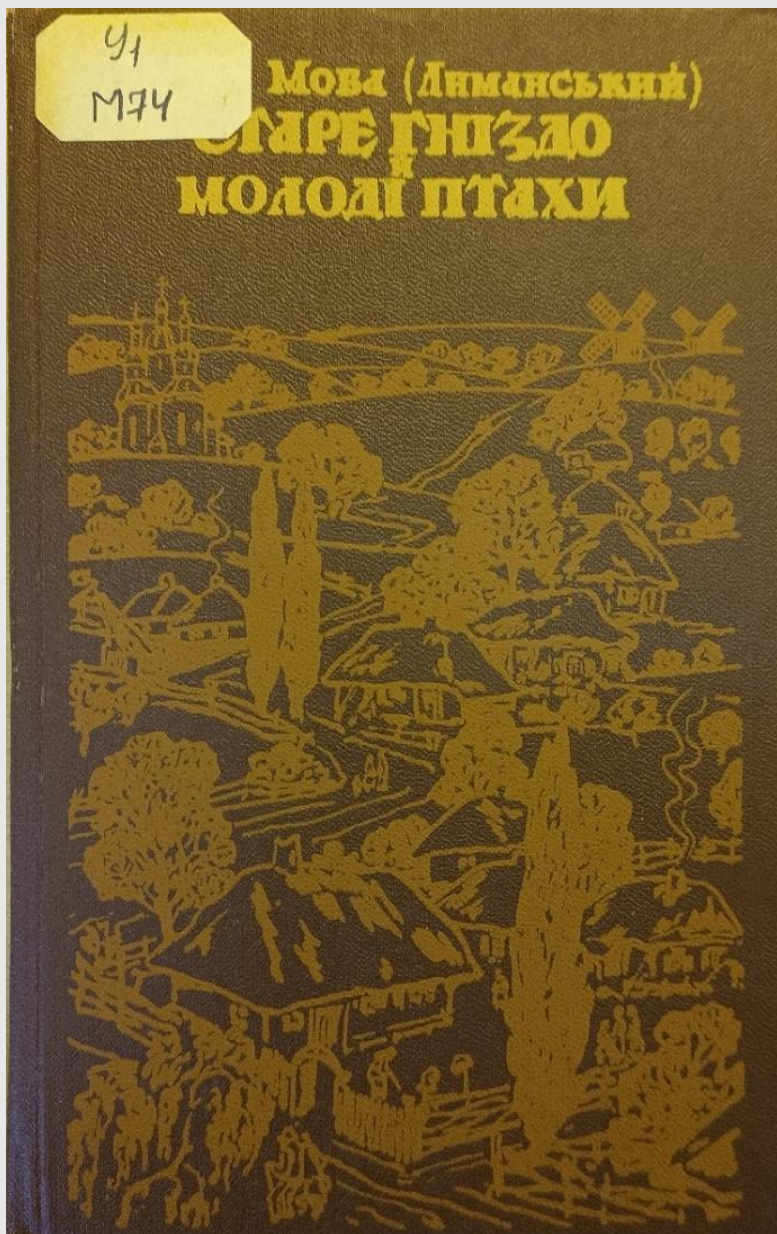
співчутливо змалював тяжке життя робітника-шахтаря. Загалом поезія, як і проза Чернявського, пройнята глибоким гуманізмом, щирою любов'ю до простої людини, прагненням відтворити її внутрішній світ, високі моральні якості.

У післявоєнний час після кількарічного піднесення у творчості Чернявського настає занепад. Письменник болісно переживає наступ сталінщини на українську культуру, лютий голодомор 1933-го року, масові репресії 30-х років. Його вірші про соціалістичну індустрію, «ходу залізну» промислових гігантів йдуть у руслі офіційної патетично-агітаційної поезії того часу, відзначаються надуманістю, ходульністю, мертвотизною душі і мислі.

Десь у середині 1937 р., в час апогею сталінського терору, М. Чернявський був заарештований. Судово-слідчі документи, які б розкривали мартирологічний шлях письменника в сталінсько-беріївських застінках, досі не віднайдені. За існуючими даними, помер він на засланні 26 листопада 1946 року.

Микола Чернявський реабілітований посмертно.

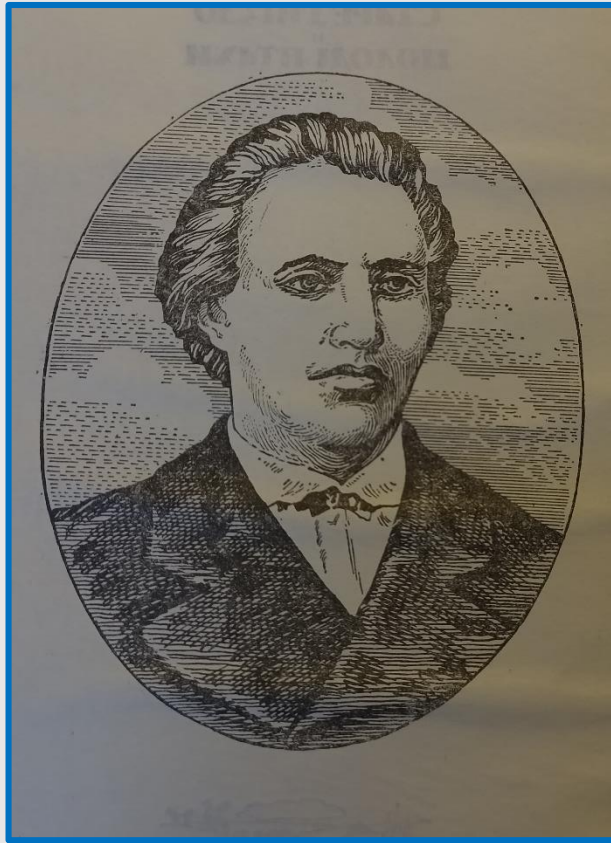
Текст Ф. Погребенника з книги «...з порога вічності». Письменники України – жертви сталінських репресій. – К.: радянський письменник, 1991.

821.161.2-1-2

Мова В.(Лиманський) Старе гніздо й молоді птахи / Мова В. (Лиманський); упоряд., авт. передм. та прим. О.Ф. Ставицький .- К. : Дніпро , 1990 .- 421 с.: портр. : 2 крб. 30 к. [62429]

Мова (Лиманський) Василь Семенович (1842-1891) -- український письменник, який, відображаючи в своїй творчості соціальні процеси пореформеної доби, услід за І. Франком прагнув засвоїти основне в поетичній традиції Т. Шевченка -- передусім її зміст і народність. В книзі вміщено оригінальні поетичні твори письменника, які давно не видавалися, а також драма.

1842-1891

Про Василя Мову (Лиманського)

Український письменник Василь Мова почав свій творчий шлях в кінці 50-х на початку 60-х років позаминулого століття. Як відомо, то були часи гострої кризи і остаточного розкладу феодально-кріпосницького ладу на всьому обширі російської імперії. В Україні визвольний рух набрав широкого розмаху. Водночас значно поживавлюється громадське і літературне життя. В Києві, Харкові, Полтаві, Чернігові та ряді інших міст українська ліберальна інтелігенція засновує «Громади», які брали активну участь у роботі недільних шкіл, видавали українські підручники, організовували аматорські театральні колективи, записували народну творчість. З усіх кінців України до новоствореного українського журналу «Основа» надходять твори різних письменників: Т. Шевченка, С. Руданського, А. Свидницького, О. Кониського, П. Кузьменка, В. Кулика та ін. В одному з перших номерів було і прізвище Василя Мови, який став у ряд письменників післяшевченківської доби.

Василь Семенович Мова народився 1 (13 за новим стилем) січня 1842 року на хуторі Солодкий Лиман (звідси псевдоним Лиманський) на Кубані. Батько письменника Семен Іванович Мова був сотником війська Чорноморського. Після зруйнування у 1775 році Запорізької січі Катериною II була утворена Нова Січ на острові Березані, потім після переможної війни з турками у 1792 році запорожці були переселені на землі між річками Кубарь і Єя для охорони кордонів російської держави.

Після закінчення початкового двокласного училища в станиці Уманській Василь Мова вчиться в Катеринодарській гімназії, а з 1860 р. – в Харківському університеті, спочатку на філологічному факультеті, а згодом на юридичному. Це були часи, коли активувалось громадське життя Харкова та інших міст України, студентська молодь на своїх зібраннях обговорювали питання визвольного руху. До студентського гуртка «Громада» входила передова студентська молодь, було немало видатних людей, в тому числі і В. Мова. Завітали до гуртка і гості: Куліш, професор з Галичини Стороженко, Рильський з Києва.

Перший виступ В. Мови у пресі припадає на 1861 р., коли у журналі «Основа» була опублікована поезія «І бачу я тоді широке синє море...», яка характеризувалася романтичними мотивами як у раннього Т. Шевченка.

Опісля журнал перестав виходити і у творчості В. Мови була майже десятирічна перерва, а у 1868 році виходить друком перший великий твір поема «Троїсте кохання», в якій поет у стилі народних пісень про кохання і зраду переспівує одну з численних варіацій сюжету про козака-зальотника, котрий звів трьох дівчат і за це був покараний.

Однак друга поема була більш художньо досконалою. Поема «Ткачиха» -- це твір, який має гостросоціальний характер, у якому поет прагне розкрити ті суспільні передумови, які поступово звели дівчину з чесної трудової сім'ї на непевний шлях. Поеми «Троїсте кохання» і «Ткачиха» та ще кілька віршів – весь відомий творчий доробок Мови харківського періоду. Після Харкова В. Мова повертається на Кубань та займає посаду вчителя словесності в Катеринодарському жіночому училищі. Через три роки покидає училище і працює юристом – слідчим, суддею та ін. в станицях і містах Кубані. Близько 20 років тягне Мова службову лямку і так само, як більшість сучасних йому українських письменників – П. Мирний, І. Нечуй-Левицький, М. Коцюбинський, М. Чернявський, та інші – живе подвійним життям. Для начальства і для стороннього ока – він звичайний чиновник, для невеликого кола однодумців і читачів – український письменник.

Однак В. Мова не залишає письменницької праці. Час від часу в галицьких журналах і газетах -- «Правда», «Світ», «Зоря», «Діло» -- з'являються його поезії, підписані псевдонімом В. Лиманський. З поміж цих творів особливо виділяється поезія «Козачий кістяк», створена в століття зруйнування Січі (1875). Козак виорює на своїй ниві козацький кістяк і в його уяві постає вся історія Запорізької Січі. Поезія стала одним з найбільш знаних творів В. Мови. Важливе місце в його творчості посідає також поема «На степи». В другій половині XIX століття особливо посилювався потік переселенців з України на Кубань. Написана 1883 року, поема побачила світ лише 1891 року.

Уявлення про поетичну творчість В. Мови буде неповним, якщо не згадати його переспіву «Слова о полку Ігоревім». Очевидно, В. Мова мав намір переспівати усе «Слово», але потім чомусь відмовився і переспівав лише кінцеву частину. Яку поділив на п'ять пісень: «Тужба Ярославни», «Ігореві втіки», «Донцеве привітання», «Здогін», «Ігор на Русі».

Коли Мова-поет в основному відомий читачеві, то його прозова і драматургічна спадщина не публікувалася, і тривалий час про неї не згадувалося. Правда з цієї спадщини, яка кількісно значно переважала його поезії, до нас дійшла тільки невелика частина: оповідання «Три мандрюхи» (без кінця) і драма «Старе гніздо й молоді птахи» Обидва ці твори уже після смерті В. Мови невідомо яким шляхом потрапили до рук І. Франка і були вміщені в «Літературно-науковому віснику». Одним з наслідків ледачого суспільного устрою є показана в оповіданні доля «мандрюхи» Насті Халабурдихи.

У драмі «Старе гніздо і молоді птахи» письменник змалював ряд правдивих і колоритних картин побуту старшини війська Чорноморського в 50-х роках XIX ст., тобто в останні роки самостійного козацького врядування Кубані. Драма була опублікована в 1907 р. через двадцять п'ять років після написання і одразу здобула немалу популярність. В центрі драми тема розпаду військово-патріархального укладу життя чорноморського козацтва під тиском нових політико-економічних факторів.

Хворе серце поета здало рано: 13 червня 1891 р. на 50-му році життя В. Мова помер. Поховано його в Катеринодарі.

Знайомство з пропонованою книгою В. Мови переконає кожного, що внесок письменника в літературу, незважаючи на вкрай несприятливі для творчості суспільні умови, досить значний. Без його поезій уявлення про стан і розвиток цього жанру в ту пору буде збідненим, а його драма «Старе гніздо і молоді птахи» по праву займає місце в ряду досягнень української реалістично-побутової драми другої половини XIX століття

На матеріалі статті Олексі Ставицького «Поет доби лихоліття».

Вірші Василя Мови

І бачу я тоді широке синє море –
Кликоче глибина, і стогне, і реве,
І хвилі піняві збігаються, як гори,
І гурт човнів на морі тім пливе;
І дружно козаки на весла налягають,
І кожний піну б', і кожний хвилю рве,
Лютує, стогне море, з ребер їх скидає
І піною, скажене мов, їм очі забиває, --
Я чую голос їх... я бачу – потопаять!..

Бібліотека ОППО.

Квітень 2025 р.